Najat Ouakrim-Soivio,
apulaisprofessori
Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto
28.4.2026

HE 35/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta

Kiitän mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto HE 35/2026 vp Hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta.

Keskityn lausunnossani ennen kaikkea POL 22 §:ään, oppilaan oppimisen ja osaamisen arviointi ja siihen liittyviin muutoksiin.

Päättöarvosanojen ja oppilaiden osoittaman osaamisen väliset systemaattiset erot sekä ns. arvosanainflaatio

Olen tutkinut oppilaiden ja opiskelijoiden osaamisen arviointia sekä arvioinnin yhdenvertaisuuden toteutumista perusopetuksen ja lukiokoulutuksen päättövaiheessa yli 15 vuoden ajan. Osoitin vuonna 2013 julkaistussa tutkimuksessani, että opettajien antamat päättöarvosanat suhteessa osoitettuun osaamisen vaihtelevat sen mukaan, kuinka hyvin tai heikosti keskimäärin oppilaat kouluissa osaavat. Osoitin myös systematiikan kolmella eri oppilaineella (historia, yhteiskuntaoppi ja matematiikka), jonka mukaan kouluissa, joissa keskimäärinen osaaminen on hyvää, oppilaiden arviointilinja on tiukka ts. arvosanoja annetaan tiukemmin perustein kuin niissä kouluissa, joissa oppilaiden osaaminen on keskimäärin heikompaa. Niissä kouluissa opettajien arvosanalinja on väljempää ja arvosanoja annetaan väljemmin perustein. (Ouakrim-Soivio, 2013.) Samalla osaamisella oppilaiden päättöarvosanat ”heittivät” noin kahden kouluarvosanan verran, koko arviointiskaalan (4–10) alusta loppuun. Sama ilmiö esiintyi edellä mainitsemieni oppiaineiden lisäksi A1-englannin, B1-ruotsin ja terveystiedon tuloksia analysoitaessa. Tutkimusemme kattoi yhteensä lähes 600 eri koulun ja 20 000 perusopetuksen oppilaan oppimistulokset ja arvosanatiedot perusopetuksen päättövaiheessa (Hildén ym., 2018). Sittemmin esimerkiksi KARVI:n oppimistulosarvioinneissa on osoitettu, että päättöarvosanat ja oppimistulosten arvioinneissa osoitettu osaaminen vaihtelevat kouluittain yhä edelleen.

Edellä kuvaamani ilmiö perusopetuksen päättövaiheen arvioinnissa on olennainen yhdenvertaisuuteen liittyvä epäkohta, kuten hallituksen esityksessäkin todetaan. Perusopetuksen päättövaiheessa olevat oppilaat hakevat ja valikoituvat saamillaan päättöarvosanoilla toisen asteen opintoihin.

Najat Ouakrim-Soivio,
apulaisprofessori
Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto
28.4.2026

Opetushallitus on vuonna 2020 antamallaan päätöksellä, joka koski oppiaineiden päättöarvioinnin kriteereitä ja niiden käyttöönottoa pyrkinyt antamaan opettajille tosiasiallisia keinoja päättöarvosanojen yhdenvertaisuuden ongelmien ratkaisemiseksi.

Pulkkinen ym. (2025, 192) ovat julkaisseet päättöarvioinnin kriteereiden käyttöönottoa koskevan tutkimusraportin, josta ilmenee, että

- Opetussuunnitelman perusteiden oppiainekohtaisia arviointikriteereitä on yhä selkiytettävä.
- Opetussuunnitelman perusteiden ohjeistusta on selkiytettävä myös tavoitteiden painottamisessa. Oppiaineiden kuvauksissa tulisi ilmaista, ovatko eri tavoitteet keskenään samanarvoisia vai tuleeko niitä painottaa eri tavoin.
- Opetussuunnitelman perusteissa tulisi olla yhdenmukainen linjaus kompensaatioperiaatteen käyttämisestä ja
- Opetussuunnitelman perusteissa olisi syytä tarkentaa työskentelyn arvioinnin ohjeistusta.

Kahta viimeisintä kohtaa edellä etsityn raportin suosituksista tukee myös tuore tutkimus (Mäkipää ym. 2026).

Arvioinnin yhdenvertaisuusongelmiin perusopetuksessa ovat puuttuneet tutkimusraportissaan myös Karhunen kollegoineen (2026, 34), sillä tyttöjen ja pokien keskimääräisiä päättöarvosanoja tarkasteltaessa (1996–2022) tyttöjen saamat päättöarvosanat oppiaineista riippumatta olivat poikien saamia päättöarvosanoja parempia. Karhunen ym. (2026, 30–34) tuovat raportissaan selkäesti esiin myös ns. arvosanainflaation: siitä huolimatta, että oppilaiden oppimistulokset esimerkiksi matematiikassa ovat laskeneet (1996–2024), oppilaiden saamissa päättöarvosanoissa ei ole tapahtunut muutoksia, vaan esimerkiksi matematiikan päättöarvosanojen keskiarvo on vuodesta toiseen hieman alle kouluarvosanan 8.

Oppilaan oppimisen ja osaamisen arviointi uudistettavassa perusopetuslain pykälässä 22

Pidän valmisteilla olevan perusopetuslain 22 uudistuksia lähtökohtaisesti hyvinä ja kannatettavina.

Pidän hyvänä, että 1 momentissa olevat arvioinnin kohteista on poistettu nykyisessä laissa vielä oleva edistymisen arviointi, joka lähtökohtaisesti on laadullista ja kuvailevaa. Hyvänä pidän myös työskentelyn arvioinnin tarkentamista osana oppiaineen arviointia (ks. myös Mäkipää ym. 2026).

Valmisteilla olevan pykälän 4 momentissa oleva täsmennys päättöarvioinnin kohdentumisesta oppiaineen osaamiseen ja työskentelyyn on hyvä, jopa kaivattu lisäys.

Oppilaan arviointi ja opinnoissa eteneminen (§ 22a)

Pidän kyseistä, uutta pykälää hyvänä, sillä se korostaa opettajan tekevän arviointityötä virkavastuulla. Myös käyttäytymisen arvioinnin mukaan tuominen tähän pykälään toivottavasti johtaa jatkossa siihen, että yläkouluissa ymmärretään, että kaikki oppilasta opettavat opettajat antavat käyttäytymisen arvosanan. Kokemukseni mukaan näin ei suinkaan aina tapahdu, ja se johtaa tilanteisiin, joissa oppilaan käyttäytymisen arvioinnista voi olla päättämässä hyvinkin eri määrä opettajia.

Todistukset (§ 22b)

Myös tämä uusi pykälä on mielestäni perusteltu, ja siinä oleva säädösmuutos 9.-vuosiluokan välitodistuksesta tukee mielestäni oppilaan ja huoltajan oikeutta saada (perusopetuksen päättövaiheessa) realistinen käsitys oppilaan osaamisesta.

Oppiainekohtaisten tavoitteiden selkiyttämisen ja vuosiluokkaistamisen tärkeydestä

Uudistettavan perusopetuslain pykälän 22 lopussa esitetään, että Opetushallitus antaa opetussuunnitelmien perusteissa tarkemmat määräykset mm.2*) 1 momentissa tarkoitettujen oppiaineiden vuosiluokan oppimäärän ja koko perusopetuksen oppimäärän niistä tavoitteista ja sisällöistä, jotka oppilaan tulee vähintään saavuttaa tai suorittaa hyväksytysti sekä vähimmäisosaamisen tasosta kussakin oppiaineessa eri vuosiluokilla.*

Pidän tätä kohtaa yhtenä arviointipykälän keskeisimmistä kohdista, sillä tällä hetkellä, kun opeuksen järjestäjät ovat joutuneet itse vuosiluokkaistamaan ts. jakamaan opetussuunnitelman perusteissa olevat oppiainekohtaiset vuosiluokkakokonaisuudet (vl. 1–3, 3–6 ja 7–9), esimerkiksi kuntien välillä on todella suuria eroja sen suhteen, miten vuosiluokkaistaminen on ylipäätään ymmärretty. Koska osaamisen arviointi perustuu aina asetettujen tavoitteiden ja saavutettujen tulosten väliseen vertailuun, oppiainekohtaisesti ja vuosiluokittain määritellyt tavoitteet ja sisällöt tukevat kriteereiden laatimista valtakunnallisesti sekä tavoitteiden ja niistä johdettujen kriteereiden yhdenmukaisempaa tulkintaa.

Ilman valtakunnallisesti määriteltyjä vuosiluokkakohtaisia tavoitteita ei voida myöskään määritellä valtakunnallisesti riittävän yhdenmukaisesti hylätyn ja hyväksytyn arvosanan (arvosanojen 4 ja 5 raja) ts. vähimmäisosaamistasoa oppiaineessa etenemiselle, mikä on yksi keskeisimmistä asioista osaamistakuussa, eikä myöskään lähteä kehittämään tarvittaessa ns. arviointipankkia opettajien arviointityön tueksi (Kilpi ym. 2025).

Porvoossa 27.4.2026

Najat Ouakrim-Soivio,

Apulaisprofessori, Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto
Oppimisen ja osaamisen arvioinnin dosentti, Turun yliopisto
Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen dosentti, Helsingin yliopisto

Lähteet

Hilden, R., Ouakrim-Soivio, N., & Rautopuro, J. (2016). Kaikille ansionsa mukaan? Perusopetuksen päättöarvioinnin yhdenvertaisuus Suomessa. *Kasvatus*, *47*(4), 342–357.

Karhunen, H., Kuuppelomäki, T., Sarvimäki, M., Suhonen, T. & Uusitalo, R. (2026), *Perusopetuksen oppimistulokset ja mahdollisuuksien tasa-arvo*, Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2026.

Kilpi, N., Ouakrim-Soivio, N., Minkkinen, L., & Söyrinki, S. (2025). Oppimistuloskehitys ja koulutuspoliittiset toimet Pohjoismaissa ja Virossa 2010-luvulta 2020-luvun alkuun. *Koulutuksen tutkimuslaitos, Raportteja ja työpapereita*, (13).

Mäkipää, T., Hilden, R., & Rautopuro, J. (2026). Kompensaatioperiaatteen ja tavoitteiden painottamisen soveltaminen päättöarvioinnissa. *Ainedidaktiikka*, *10*(1), 114–128.

Ouakrim-Soivio, N. (2013). *Toimivatko päättöarvioinnin kriteerit? Oppilaiden saamat arvosanat ja Opetushallituksen oppimistulosten seuranta-arviointi koulujen välisten osaamiserojen mittareina*.

Pulkkinen, J., Hildén, R., Ketonen, L., Khawaja, A., Kotila, J., Mäkipää, T., ... & Tammelin-Laine, T. (2024). Arviointiuudistuksen alkutaipaleella: Perusopetuksen päättöarviointitutkimuksen loppuraportti. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja*.

Najat Ouakrim-Soivio,
apulaisprofessori
Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto
28.4.2026